

SZÁZ ÉV UTÁN RAVASZ LÁSZLÓ HOMILETIKÁJÁRÓL

Bibó István
Bogárdi Szabó István
Fekete Károly
Kádár Ferenc
Kozma Zsolt
Kun Mária
Kusztos Tibor
Literáty Zoltán
Steinbach József

Szerkesztette: Literáty Zoltán

SZÁZ ÉV UTÁN RAVASZ LÁSZLÓ
HOMILETIKÁJÁRÓL

Károli Könyvek
tanulmánykötet

Sorozatszerkesztő: Sepsi Enikő

A szerkesztőbizottság tagjai:

Boros Gábor, Bozsonyi Károly, Csanády Márton, Fabiny Tibor,
Furkó Péter, Homicskó Árpád, Horváth Géza, Kendeffy Gábor,
Kocsev Miklós, Miskolczi-Bodnár Péter, Mogyorósi András,
Pap Ferenc, Sepsi Enikő, Zsengellér József

**SZÁZ ÉV UTÁN
RAVASZ LÁSZLÓ
*HOMILETIKÁJÁRÓL***

SZERKESZTETTE:
LITERÁTY ZOLTÁN

Károli Gáspár Református Egyetem • L'Harmattan Kiadó
Budapest, 2020

Felelős kiadó:

Gyenes Ádám, a L'Harmattan Kiadó igazgatója és Kocsev Miklós, a KRE HTK dékánja

Károli Gáspár Református Egyetem

1091 Budapest, Kálvin tér 9.

Telefon: 455-9060

Fax: 455-9062

© Károli Gáspár Református Egyetem, 2020

© L'Harmattan Kiadó, 2020

© Szerzők, Szerkesztő, 2020

ISBN 978-963-414-688-9

ISSN 2062-9850

Kiadja a Károli Gáspár Református Egyetem és a L'Harmattan Kiadó.
A kiadó kötetei megrendelhetők, illetve kedvezménnyel megvásárolhatók:

L'Harmattan Könyvesbolt

1053 Budapest, Kossuth L. u. 14–16.

Tel.: +36-1-267-5979

harmattan@harmattan.hu

www.harmattan.hu • webshop.harmattan.hu

TARTALOM

BOGÁRDI SZABÓ ISTVÁN: Szerény ajánlás Ravasz László homiletikai főművéhez	7
KOZMA ZSOLT: A homiletika tankönyv megírásának körülményei.	13
FEKETE KÁROLY: Miért jó tankönyv Ravasz László <i>Homiletikája</i> ?	19
KÁDÁR FERENC: A prófétai igehirdetés modellje Ravasz László <i>Homiletika</i> könyvében	29
KUN MÁRIA: Ravasz László homiletikai elméletének és prédikációs gyakorlatának összevetése	35
STEINBACH JÓZSEF: A „kép” súlya Ravasz László <i>Homiletika</i> tankönyvében	55
LITERÁTY ZOLTÁN: Az igehirdetésnek annyi hatása van, amennyi hiányt tud pótolni.	69
BIBÓ ISTVÁN: Családi visszaemlékezés	77
KUSZTOS TIBOR: Ravasz László és az erdélyi magyarság	81

AZ IGEHIRDETÉSNEK ANNYI HATÁSA VAN,
AMENNYI HIÁNYT TUD PÓTOLNI
RAVASZ LÁSZLÓ GONDOLATAI A HATÁSRÓL,
MINT HOMILETIKAI TÉNYEZŐRŐL

LITERÁTY ZOLTÁN

...a hallgatóság lelkében az igehirdetés által valamelyes változás menjen végbe, mert ha prédikáció után is épen olyan a lélek és világ, mint előtte, akkor egészen felesleges dolog prédikálni, hisz nagyon sok mulatságosabb dolog van, mint ez.¹

Hatáshoz kell a jó stílus, és a jó stílus néha elbír egy kis iróniát is. „...sok mulatságosabb dolog van, mint ez...”²

A beszéd és az általa elért hatás tudományát az ókorban és a humanizmusban retorikának nevezték. De ez a szó – „retorika” – máris terminológiai tisztázásra szorul. A görög-római klasszikus retorika technikáját jelenti csupán? Vagy jelenti a hatásos beszéd tudományát függetlenül kortól és kultúrától? Ravasz László megkülönbözteti a kettőt egymástól. Más a retorika, és más a retorikus. Míg az első egy konkrét kor konkrét kommunikációtudományát jelenti, addig az utóbbi az intencionális beszéd egzakt jellemzője.

A szónoklattan [...] ma valóságos múmia. [...] A retorika meghalt. [...] Az élet azonban nem változott meg. Ma is az a természete, ami ezelőtt kétezer esztendővel. [...] ma sokkal fontosabb, érdekesebb, és egyetemesebb jelenség az a valami, ami a formális és iskolás retorikának is tárgya volt, t.i. az élő szó hatalma. [...] a retorikával is megtörténik ez az átalakulás, ami megtörtént a lélektannal, az esztétikával, az irodalomtudománnyal, sőt minden tudománnyal: iskolás bábhéját lerázva, megtalálja új és igazi alakját. [...] az új tudománynak központi kérdése az lesz, miképpen hat a beszéd?³

¹ Ravasz László: *A gyülekezeti igehirdetés elmélete. Homiletika*, Pápa, Magyar Református Egyház, 1915, 281.

² Uo.

³ Uő.: Szónoklás és igehirdetés, in uő.: *Legyen világosság III*, Budapest, Franklin Társulat, 1938, 137–141.

Miképpen hat a beszéd? Igazsággal? Szépséggel? Jósággal? Mindhárommal? Vagy egyikkel sem?

Évezredek óta kutatják ezt a nagy talányt: miképpen hat a beszéd? S ez nem csak a retorika, mai környezetben pedig nem csak a szociálpszichológia nagy kérdése, hanem a homiletikáé is Ravasz szerint.

...a retorikának és a homiletikának közös gyökere van. Ez a közös gyökér az, hogy mind a két disciplina a beszéddel foglalkozván, még pedig olyan beszéddel, amelynek célja etikai értékek hatásának másokra való átvitele, egymással találkoznak ott, ahol azt fejtegetik, hogy miképpen megy végbe az etikai értékhatások szóbeli átvitele, tehát a pszichológiai alapozásban, míg eltérnek egymástól akkor, mikor a hatást végző értékrendszert állítják össze. Nincs közünk semmi olyan retorikával, amely e végső kérdésekig le nem szállott, bármilyen ügyesen technikázzék is, de kötelesek vagyunk figyelni és tanulni ott, ahol arról van szó, hogy miben áll a beszéd hatalma. Lélektani alapon úgy viszonylik a homiletika tárgya a retorikáéhoz, mint általános a különös-höz; míg axiológiai tekintetben mind a kettő sui generis.⁴

Ebben az idézetben egyszerre van jelen a nagy homiletikai feszültség: a hatás elérése közös ügy más tudományokkal együtt, és mégis egyedi, azaz teológiai. Hogy is van ez? Mi köze a homiletikának a hatás eléréséhez?

LIBERÁLIS KORSZAK

Ravasz *Homiletikája* a liberális kor alkonyán született. A fiatal Ravasz László itthoni és berlini tanulmányai alatt ezekből az eszmékből építette fel saját teológiai rendszerét. Teológiai értelemben ezek a szálak egészen Schleiermacherig futnak vissza.

A liberalizmus fogalmai alapján létezik az én és létezik az „én-t” körülvevő világ. E kettő kölcsönhatása a liberális gondolkodás megjelenéséig úgy jelentkezett, hogy a körülölelő világ a maga törvényszerűségeivel függő helyzetben tartotta az „én-t”. A liberalizmus nagy eszméje, hogy a világ megváltoztatható, s így a kölcsönhatás is változik. A liberális ember olyan szabad ember, aki a saját magában megalkotott szabadság által képes a körülölelő világot szintén e szabadság eszménye alapján formálni. Ez a megváltoztatott világ már nem idegen, ez már az „én” világának a része. A reláció tehát itt megfordul, s az eddig függő helyzetben lévő ember szabaddá válik, aki

⁴ Ravasz: *A gyülekezeti igehirdetés elmélete*, 252.

birtokosává lesz ennek a maga szabadsága által megváltoztatott világnak. A liberális ember tehát aktív cselekvő, aki képes a függő helyzeteit úgy átalakítani, hogy mind ő, mind pedig világa ebben a szabadságban találja meg a kiteljesedését.⁵

A liberális kor eszményképe tehát a cselekvő, a saját világát formáló, sőt megváltoztató liberális ember. Ez a gyakorlati teológián belül az emberekre gyakorolt hatást jelentette. Ezért foglalkozik Ravasz László is oly sokat a prédikáció pedagógiai hatásaival, ugyanis minden eszköz arra való, hogy az igehirdetés hallgatója változzon a prédikáció hatására. Azaz a legvégső hatásnak Ravasz szerint a hallgató etikáját kell változtatnia.

ÉRTÉKELMÉLET

Ravasz László hatáselmélete ma is fontos üzenetet rejteget számunkra. Hogy ezt megértsük, pont az axiológiához, azaz az értékelmélethez kell visszamennünk. Tanárától, Böhm Károlytól a következő értékelméleti alapokat szerezte meg.

Böhm szerint a szellem igaz, jó és szép, így a szubjektív idealizmusból három normatív tudomány ered: a logika, az etika és az esztétika. A logikai síkon a szellem valósággá válása, az Én ismeretének gyarapodása történik meg. Az etikai síkon a kötelesség és a szabadság függ össze, minél inkább kötelezik az Ént a valóságos értékek, annál nagyobb szabadságot él meg. Az esztétikai síkban egyé lesz a megismerő és a cselekvő Én, aki gyönyörködik a tudományában, és a nemes tetteiben mint saját alkotásaiban.⁶

Míndez Ravasz Homiletikájában úgy jelentkezik, hogy az élet önmagában nem más, mint hiányok pótlásának folyamata. „Mivel pedig az életnek alaptermészete az önmaga gyarapítása, tulajdonképpen legfőbb tevékenysége az értékek megkeresése és felhasználása. Az élet nem egyéb, mint értékkeresés, értékfogyasztás és értékfejlesztés.”⁷ Így „...az igehirdetésnek [...] annyi hatása van, amennyi hiányt tud pótolni.”⁸

⁵ Békési Sándor: *Schleiermacher liberalizmusának alapeszméje Ballagi Mór megnyilvánulásai-ban*, Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem Hittudományi Kar, Ballagi Mór Emlékkonferencia születésének 200. évfordulója alkalmából, 2015. március 18. (Nem szó szerinti, hanem gondolati idézet.)

⁶ Böhm Károly: *Az ember és világa. Philosophiai kutatások*, 1. köt., Budapest, Weismann Testvérek, 1883.

⁷ Ravasz: *A gyülekezeti igehirdetés elmélete*, 282–283.

⁸ Uo., 256.

Ezek az értékek Ravasz László szerint mindig etikai értékek, és ezek átvitelét semmi más nem képes megoldani, csakis a szóbeli meggyőzés lehetősége. Hatás elérése tehát csak a szavak útján lehetséges.

Szónoklás csak ott van, ahol egy magasabb igazságról tesznek bizonyosságot azért, hogy annak érvényt szerezzenek. A magasabb igazság mindig *etikai* igazság, mert a szónoklat egész világa az erkölcsi síkban van [...] Egyedül az etikai igazságok azok, amelyek csak az emberi akarat alkotásaiban fejezhetőek ki.⁹

A cél tehát az etikai értékekben való gyarapodás, mert csak ez tudja az embert a legmagasabb fokra eljuttatni, azaz hogy önmaga lehessen. Szellemileg nézve azonos önmagával, mert ez a legfőbb boldogság, mely egyben az igazság, a szépség és a jószág megtestesítője. A legmagasabb szintre eljutó ember a szabad ember, aki örül az igazságnak, és gyönyörködik világa szépségében.

A HATÁS ESZKÖZEI

Az etikai értékekben való gyarapodásra tehát két eszközre van szükség: logikára és esztétikára, azaz igazságra és szépségre.

„Tulajdonképen tehát a homiletikai műforma abban áll, hogy a logikai síkon mozgó értékek az esztétikai síkon át tolódnak bele az etikai síkba.”¹⁰ Mindez azt mondja, hogy Ravasz homiletikai eszköztárába az igazság és a szépség tartozik bele, de mindkettő csupán, mint eszköz. Mert a homiletika célja a hatás, azaz az etikai értékekben való gyarapodás. Igazság és szépség eredményezi a hatást.

Itt jelentkezik az a feszültség, ami a kezdetektől meghatározza a hatás és annak elérésére gyakorolt módokat. Előrébb állhat-e a sorban a hatás, mint az igazság? Mi lesz, ha ezzel valaki esetleg visszaél, és igazság nélkül kíván hatást elérni? Ez a kérdés talán még a homiletikában sem csak elméleti kérdés, azaz fontos választ találni rá. Ravasz Lászlónak erre is van válasza. Különbséget tesz meggyőzés, rábírás és suggestio között.

A latin nyelv a meggyőzésre két szót használ: *convincere* és *persuadere*. Az úgynevezett dialektikus korok mindig az előbbit, míg a szofisztikus korok mindig az utóbbit kívánták tökélyre emelni. Az előző az észérvek alapján, míg

⁹ Uo., 251–252.

¹⁰ Uo., 382.

az utóbbi az érzelmek útján való meggyőzetést jelenti. Az előbbi Ravasz szerint nem kötődik konkrét cselekvésre készítéshez, míg az utóbbi pedig túlzottan is egy konkrét cselekedetre kíván rávenni, s ezzel el is érte célját.

De Ravasz szerint a kettő között ott szerepel a rábírás.

„Mi a rábírást tartjuk az egyházi beszéd céljának, mert a mi felfogásunk szerint az igehirdetés prófétai aktus, mely az életet valami pozitív jóval gyarapítja s épen arra van berendezve, hogy ezt a pozitív jót a hallgatóság lelkének alkotó részévé tegye. Ehhez pedig az szükséges, hogy úrrá legyen a hallgatóság felett, amit a rábírás igen jól kifejez.”¹¹ A rábírás elsődleges célja sohasem egy cselekedet megtétele, mert ha az lenne, akkor semmiben sem különbözne a világi szónoklástól, amely szintén cselekvésre ösztönöz. A rábírás elsősorban mindig belső, lelki gyarapodásra vezet. Célja, hogy egy értéket elfogadtasson a hallgatóval, és élete így gazdagodjon, mely aztán majd meghozza a maga gyümölcseit cselekedetek formájában. A rábírásra nézve tehát az a jellemző, hogy „nem külső cselekedetből, hanem belső meggyarapodásból, a lelki habitus meggazdagodásával jár.”¹²

Az értékelméleti gyarapodás tehát egyfajta módon mehet végbe, ha a szónok tiszta célokkal, tiszta igazságtartalmakkal, tiszta érzelmekkel teszi érdekeltté a hallgatót abban, hogy saját életét önszántából változásra bírja.

GYAKORLATI ÉLET

Ravasz László prédikációi még ma is magukért beszélnek. Sőt, az a fáma járja, hogy a színházművészeti iskoláról a színészpallántákat a Kálvin téri templomba küldték vasárnaponként, hogy a gyakorlatban ott ismerkedjenek a szép beszéd tudományával.

De van itt egy másik tényező is, amit érdemes megfontolni a kiváltott hatás szempontjából. Ravasz nyitottságát és érzékenységét a mediális eszközökre, azaz a rádióra és a gramofonra. Többek között részletesen foglalkozik ezzel a kérdéssel is Mészáros Márton monográfiájában.¹³

A mű összehasonlítja a katolikus és a református egyház viszonyulását a médiához, majd megállapítja, hogy a reformáció nem vizsgázott rosszul a mediális forradalom lekövetésében. A 16. századi reformáció kommunikációtudományi nagy felfedezése az volt, hogy élére állt a mediális forradalmaknak, és azokat

¹¹ Uo., 436.

¹² Uo., 437.

¹³ Mészáros Márton: *Reformáció, közvetítés, nyilvánosság*, Budapest, FISz, 2015, 161–176.

igyekezett saját hermeneutikájának megfelelően mindig is a kimondott szó, azaz a hirdetett ige szolgálatába állítani. Ez az örökség nem veszett el a 20. század elején végbemenő ún. második nagy mediális forradalom idején sem. Ravasz Lászlónak köszönhetően a hangzó szó újrafelfedezésre került, és ez a technológiai robbanásnak is köszönhető volt.

Ravasz László teológiai érveket fogalmazott meg amellett, hogy miért kell rádiós istentiszteleteket tartani. Szerinte az emberiségnek két nagy találmánya van, ami az ige hirdetés szolgálatába állítható: a sajtó és a rádió. Szabó Imre írja: A technikai médiumokat, „szellemi nagyhatalmakat”, „tömegérzéseket formáló eszközöket” nem szabad „az ördög találmányának tekinteni”, hanem arra kell választ találni, hogy hogyan lehetne őket Isten szolgálatába állítani.¹⁴

Ravasz 1931-ben olyan lehetőségként tekint az új technikai médiumra, amely egyedülálló módon képes kiterjeszteni az ige hirdetés hatótávolságát.

A mi korunkban az emberi elme csodálatosabbnál csodálatosabb találmányokat fedezett fel. Ezek a találmányok az embereket nem tették sem jobbakká, sem boldogabbakká, mert eddig még nem fordították Isten dicsőségének szolgálatára. De van egy köztük, melyet arra fordítottak, s ezért mérhetetlen áldások forrásává válhatik, ha helyesen élünk vele. Ez a rádió, amelyet az egész világon felhasználnak istentiszteletek, főképpen ige hirdetés közvetítésére, s ezzel sok százezer emberhez elviszik Isten igéjének világosságát, mézét és balzsamát. A könyvnyomtatást kivéve, nincs még egy olyan találmány, amelyik Isten országa építésére annyi szolgálatot tenne, mint a rádió.¹⁵

Sajnos a gramofonra rögzített Ravasz hanganyagok nem maradtak fenn, de saját korának sajtója így ír a korabeli jelenségekről: „Ennek a kezdeményezésnek történelmi fontossága az, hogy az evangéliumi keresztyénység újra modernné válik. Újra a legújabb és a leghathatósabb eszközöket használja fel arra, hogy az Isten beszéde szertehangozzék.”¹⁶

Ez itt ugyan nem a reklám helye, de már készül az az internetes oldal, amelyről közvetlenül elérhetőek lesznek a korábban nyomtatott formában megjelent Ravasz László ige hirdetések szövegei. S az előbbiek fényében úgy hiszem, Ravasz László ezzel nagyon is elégedett lenne.

¹⁴ Szabó Imre: A film, *Református Élet*, 1936. május 16., 182. (Átvéve Mészáros Márton *Reformáció, közvetítés, nyilvánosság* könyvéből.)

¹⁵ Ravasz László: A rádiós istentisztelet, *Reformáció*, 1931. augusztus, 132. (Átvéve Mészáros Márton *Reformáció, közvetítés, nyilvánosság* könyvéből.)

¹⁶ Ravasz László: Ige hirdetés gramofonon, *Református Élet*, 1939. december 16., 10. (Átvéve Mészáros Márton *Reformáció, közvetítés, nyilvánosság* könyvéből.)

FELHASZNÁLT IRODALOM

- BÉKÉSI Sándor: *Schleiermacher liberalizmusának alapeszméje Ballagi Mór megnyilvánulásaiban*, Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem Hittudományi Kar, Ballagi Mór Emlékkonferencia születésének 200. évfordulója alkalmából, 2015. március 18.
- BÖHM Károly: *Az ember és világa. Philosophiai kutatások*, Budapest, Weizsmann Testvérek, 1883.
- MÉSZÁROS Márton: *Reformáció, közvetítés, nyilvánosság*, Budapest, FISz, 2015.
- RAVASZ László: *A gyülekezeti igehirdetés elmélete. Homiletika*, Pápa, Magyar Református Egyház, 1915.
- RAVASZ László: A rádiós istentisztelet, *Reformáció*, 1931. augusztus.
- RAVASZ László: Igehirdetés gramofonon, *Református Élet*, 1939. december 16.
- RAVASZ László: Szónoklás és igehirdetés, in uő.: *Legyen világosság III.*, Budapest, Franklin Társulat, 137–141.
- SZABÓ Imre: A film, *Református Élet*, 1936. május 16.